

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВОТО ИНФОРМАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ

ТАНЯ ЖЕЛЯЗКОВА – ТЕЯ

Tanya Zhelyazkova – Teya

THE CHALLENGE OF INFORMAL EDUCATION

Summary

We live in a time of four unique transition. Serve with facilitating technologies that are changing how we live, work, learn and think. This makes informal education as a disorganized, unsystematic, unstructured and unplanned accumulation of knowledge, improvement of skills and acquisition of competencies in a major challenge for a unique life experiences.

I. Уникалността на нашето време

Живеещите днес на планетата Земя имат невероятно уникална събда. На малко поколения от световната история на човечеството се пада шансът да бъдат не само хроникьори, но и актьори на сцената на толкова много гранични преходи. А за битийстващите в последната, според някой апокалиптични прогнози 2012 г., те са цели четири:

1. За не малка част от държавите животът протича на прага на два типа социално-икономическо развитие – от неслучилия се развит социализъм към модифицирания пазарен капитализъм.
2. За всички преживели „Проблема 2000” житейската опитност се разполага на прага на два века. За тях ХХ в. вече се свързва с понятието „миналия век”.
3. За над 6 млрд. души, колкото са жителите на Света на прага между 2000 и 2001 г., всъщност започва не просто нов век, но и ново хилядолетие. Тези хора трябваше да свикнат с обстоятелството, че годината в датите не увеличава последната си цифра с една единица, а заменя първите две от 19 на 20.
4. За вярващите в пророчествата и езотеричната представа за света съществува още един трансформационен преход от епохата на Рибите към епохата на Водолея, свързана с формиране на нова картина за света и постигане на ново самопознание.

За преживелите всички тези преходи, свикнали на бързите промени на времето, моделиращи трансформациите в житейския им път, като компенсация се появиха непознати по-рано нови технологии. Ще ги наречем улесняващи технологии, чийто разцвет доведе до пестене на време за изпълнение на конкретни функции, но същевременно масовото им използване промени начина на живот, работа и обучение.

Персоналният компютър позволи бързата обработка на огромни масиви с информация и отрече пишещата машина.

Електронната поща интензифицира комуникационните канали и постави пред доизживяване традиционната поща, телекса, на път е детронирането и на факса.

Създателят на идеята за 17 томната „Енциклопедия или речник на науките, изкуствата и занаятите“ Дени Дидро е извършил колосално за времето си дело в далечната 1772 г. Днес Уикипедия, която постоянно се попълва от стотици хиляди автори по целия свят, е на път да отрече учебниците. А милионите страници съдържание в Интернет поставиха проблема за борбата между мишката и книжката.

Мобилните технологии дадоха в ръцете на всички възможността нещата да се случват „тук и сега“ като поставиха под въпрос същността на всички стационарни устройства – телефони, телевизори, компютри.

Последният хит на социалното инженерство са всички видове социални мрежи, които създават усещането за общност. Дано модераторите на този тип социални взаимодействия, организирани на принципа на ситуационната лавина, да понесат отговорността за собственото си изобретение.

Всички посочени улесняващи технологии представляват мощен, включително и познавателен инструментариум, който увеличава в пъти скоростта на процесите. Съвременният начин на живот е белязан с бързина на решенията, които субектите трябва да вземат. Технологичните паузи за изпълнение на една задача в реални работни условия вече са намалени до минимум или са почти изключени. Образователните процеси са претоварени информационно и техният успех зависи не от количеството, а от качеството на придобитите знания, подпомагащи да се развият подходящите умения и способности чрез образователни взаимодействия между обучаемия и учителя. А образователните технологии стават поле за среща на две тенденции: индустриализиране на предоставянето на образователните услуги и индивидуализиране на ползването им.

Има още един ефект, който постигат улесняващите технологии. Те променят традиционните методи на познавателно взаимодействие и съответно модифицират стила и начина на мислене. Превес придобиват кратките като брой символи или семантични единици изрази, които не затрудняват технологията по предаването им. Любовта към рационализацията на дискурса отстъпва на по-достъпната интуитивизация. Въпреки несигурността на резултатите на последната, нейната привлекателност нараства прогресивно с нарас-

тването на сложността на знанието, за което се изисква специална рационалистична подготвеност.

Описаните дотук обстоятелства в изследователската картина на нашето преходно време променят и мисията на изследователите в посока на осмисляне на съвременните реалности за установяването на разбираем и хармоничен жизнен свят, в който би следвало да доминира не еднополюсния модел на глобалния завоевател, не двуполусния модел на конфронтацията, а балансираната триада между мултинационални държави, международно ориентиран частен бизнес и самоинициативни структури на гражданското общество.

II. Непризнатата образователна триада

В обект на изследване в настоящата разработка е и една друга триада, която документално е дефинирана още през 1972 г., когато Международната комисия за развитие на образованието към ЮНЕСКО изготвя доклад за образованието днес и утре. В доклада са дадени официални дефиниции за формалното, неформалното и информалното образование, разгледани като образователна триада. Най-общо формалното образование се свързва с йерархично структурирана и хронологично подредена образователна система, неформалното - с образователна дейност извън установената формална система, а информалното – със знания, умения, ценности и нагласи, усвоени от житейския опит.

22 години по-късно, във връзка с разрешаването на новите тенденции в осигуряването на качествен пазар на труда, ЕС започва да залага в своите нормативни документи изискването за валидиране на неформалното и информалното образование като ги разглежда заедно с формалното образование в дефинираната по-горе образователна триада. Валидирането е оценяване и признаване на придобити чрез неформалното или информалното образование компетентности, които съответстват на етап или степен от формалното образование или професионалната квалификация. Целите, които преследва валидирането, са основно две: средство за достъп до по-нататъшно образование и обучение или придобиване на професионална квалификация.

В поредица от документи: Меморандум за непрекъснатото образование на Европейската комисия по образованието (5, 2000), Терминология на европейската образователна и обучителна политика (10, 2004), Европейска квалификационна рамка за учене през целия живот (11, 2008) с акцент върху улесняване на валидирането, Европейски насоки за валидиране на неформалното и информалното обучение (7, 2009), се доразвиват взаимно допълващите се дефиниции за формалното, неформалното и информалното образование. Формалното образование се свързва с организирани структури, структурирано съдържание и документ за удостоверяване на завършен образователен етап. Неформалното образование носи в своята характеристика елементите на съзнателно учене в организации за допълване на формалното образование. **Инфор-**

малното образование е резултат от ежедневни дейности (например работа, семейство, свободно време) и не е фокусирано върху обучението. Може би най-пълната му характеристика, която приемаме за основополагаща в настоящата разработка, е **неорганизирано, несистематизирано, неструктурирано и непланирано натрупване на знания, усъвършенстване на умения и придобиване на компетенции под формата на уникален за всеки жизнен опит.**

В България обаче, поради възприет разнопосочен превод на термина информално образование като самостоятелно учене или неофициално образование, се нарушава систематичността на образователната триада и не само се затрудняват преводите от чужд на български език и обратно, но и се изкривяват статистическите изследвания и се забавят теоретичните анализи върху същността и значимостта на информалното образование. Поради тази причина наричаме образователната триада непризната.

Едва през 2012 г. започна същинското признаване на термина информално образование с официалното му дефиниране и включването в нормативната уредба. В Законопроект за предучилищното и училищното образование (4), внесен за приемане от Народното събрание, валидирането на знания, умения и компетентности, придобити чрез неформално обучение и чрез информално учене е част от системата на предучилищното и училищното образование. Признаването на резултатите от информалното учене е част от Националната квалификационна рамка. Информалното учене е дефинирано като неинституционализирано, неорганизирано и несистематизирано натрупване на компетентности в живота на човека. В ход е и процедура за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ „Създаване на система за идентифициране и признаване на неформално придобити знания, умения и компетентности” по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” 2007 – 2013 г. с конкретен бенефициент Министерството на образованието, младежта и науката.

А какъв е световният контекст за използваемост на термина информално образование?

При търсене по ключови думи „informal education” на 16 май 2012 г. излязоха 31 200 000 източника. Сред тях са енциклопедия на информалното образование (8), статия на английски език в Wikipedia, голям набор от изображения за информалното образование, включително в образователната част на сайта на американската космическа агенция NASA, както и книгата на Линда Ричардсън и Мари Уолф за принципите и практиката на обучението чрез живота (9). Авторите на енциклопедията за информалното образование го разглеждат подчертано хуманистично като разширяване на опита, водещ до човешки разцвет и работа за благополучието на всички. Те включват в процеса „специализирани информални възпитатели” (informal educators), в ролята на които могат да влязат хората, оставили трайна дияра в съдбата ни.

При търсене по ключови думи „информалное образование” се появиха

21 600 източника, сред които публикация във Википедия и материали от общоруска научно-практическа конференция (6).

При търсене по ключови думи „информално образование” на български език излизат само 3 230, като на първите три места са публикации от сайта на Фондация „Институт за информални иновации”, учредена от авторката на статията през 2010 г. (12). В продължение на последните четири години авторката е защитила дисертационен труд по теория на познанието с приложен аспект информалното образование и е направила шест публикации за отделни аспекти на информалното образование. Дефинирането на основните понятия и теоретичният модел на информалното образование са представени в „Информалното образование като значим елемент от образователната триада” (1). Принос на авторката е разработването на „Образователната пирамида” (2), както и допълването с информалното образование на Съпоставителната таблица между трите вида образование – формално, неформално и информално (3, 543-545)

В тях приетата дефиниция на информалното образование е допълнена с още характеристики, като научаване чрез правене (learning by doing) и преживяване, постоянен поток от персонални иновации и резултати, насочени към: избор на посока в живота; разширяване на познавателните хоризонти; развиване на социални умения; активно гражданство; интеграция в обществото.

Теоретичното обосноваване на необходимостта от налагане в научно обръщение на термина „информално образование” като част от оборотния речник на българските институции, който се нуждае от уточняване, усъвършенстване и по-голяма научна целесъобразност по отношение на образователната триада формално, неформално и информално образование, следва да бъде общ интелектуален принос на повече изследователи.

III. Университетът като образователна триада

Висшето образование се осъществява в различни видове висши училища, като университетите предлагат пълния набор от класически степени на формалното образование: бакалавър, магистър и доктор. В подкрепа на задължителното институционализирано образование, университетите предлагат и други програми, продукти и услуги, чийто краен резултат не е свързан с оценяване и не е включен в крайния документ за придобита образователна степен. В някои университети тези допълнителни дейности са изключително добре развити. Ще използваме практиката на Нов български университет (НБУ), за да илюстрираме как на негова територия едновременно се разгръщат формалното, неформалното и информалното образование, което го превръща в действаща образователна триада.

Към традиционните образователни степени на **формалното образование**, университетът предлага и Minog-програми (комбинация от 8 аудиторни и 4 извънаудиторни курса), както и курсове по изкуства и спорт като задължи-

телна част от общообразователните курсове за умения.

Неформалното образование е представено от Център за продължаващо обучение (с обучения по проекти и семинари), Училище по мениджмънт (отворени програми, насочени към професионалисти, които биха искали да укрепят увереността си в познанията и уменията си), Училище за политика (което функционира като неправителствена организация), Локална CISCO академия (която завършва със сертификат, издаден от Cisco System). Обученията в тези формати са с ограничен хорариум, който не дава възможност за придобиване на част от професия, но предоставят богати възможности за развитие на умения в определени професионални области по интерес на обучаващите се.

Университетският живот в НБУ е изпълнен с **информално образование**.

1. Структури, предоставящи информално образование: библиотека, университетски театър, кино клуб, музей, уникална като архитектура и експозиция полифункционална галерия „УниАрт”.
2. Дейности, чийто резултат е информалното образование: научноизследователска дейност, научна популяризация, иновативна дейност, практики, семинари, тренинги, курсове, академични лекции, конференции, презентации, летни академии, командировки, майсторски класове, танцови и музикални формации, ревюта. Участието на студентите в тях е свободно, доброволно, в резултат на интерес и желание за допълване на знанията и развитие на уменията, които се разгръщат чрез задължителния учебен процес на формалното образование.
3. Продукти, които се ползват за информално образование: собствени издания, учебни и методически ръководства.

Изключителна илюстрация на НБУ като образователна триада е Годишната награда на Ректора. Получава се от най-добрия студент за резултати в обучението, но и за участие в международни събития и научноизследователски форуми.

Всъщност университетът постоянно се грижи за хармонизирането на своята образователната триада чрез свободен избор на курсове, съставяне на индивидуални програми, дистанционно обучение, електронно обучение, продължаващо обучение, международна студентска мобилност, практическо обучение чрез преживяване. По своя характер и стажът в структури извън университета е официално призната процедура за валидиране на знания, умения и компетенции, получени чрез неформално и информално обучение в реална работна среда, което носи на студента 12 кредита за задължителната му програма от формалното образование.

От анализа дотук можем да очертаем следните необходими перспективи за:

- Използване на информалното образование като средство за мотивиране и повишаване на интереса към формалното образование и потреб-

- ността от повишаване на образованието.
- Признаване на информалното образование като основен въпрос в политиката за обучение през целия живот не само в Европа, но и в България.
 - Валидиране на знанията, уменията и компетенциите, постигнати и развити чрез информалното образование като вход за по-висока степен на образование (професионални училища и университети) или получаване на професионална квалификация за определено работно място (професионални учебни центрове на работодатели), което е форма на доближаване на образованието до реалните потребности на пазара на труда.
 - Необходимост от намеса на различни институции в изследването на може би най-характерното в сферата на образованието в началото на Третото хилядолетие предизвикателство, наречено информално образование.

Библиография

- Желязкова (Тея), Тая. Информалното образование като значим елемент от образователната триада. – Стратегии на образователната и научната политика, 2010, бр. 2, 164-180.
- Желязкова (Тея), Тая. Образователната пирамида. - Иновации в обучението и познавателното развитие. Образование и технологии, 2010, бр. 1 и на CD.
- Желязкова-Тея, Тая. Информалното образование – необходим инструмент в обществото на знанието. В: Общество на знанието и хуманизмът на XXI век. Осма национална научна конференция с международно участие. С., 2010, 540-548.
- Законопроект за предучилищното и училищното образование. 202-01-20, 05/04/2012. <http://www.parliament.bg/bg/bills/ID/13934/>.
- Меморандум за непрекъснатото образование. Европейска комисия по образованието. Непрекъснатото образование – време за действие. Брюксел, 2000.
- Неформалное и информалное образование в условиях инновационного развития России: опыт, проблемы, стратегии. Материалы всероссийской научно-практической конференции, 8-9 апр. 2009.
- European Guidelines for Validating Non-formal and Informal Learning. CEDEFOP, 2009.
- Jeffs, Tony and Smith, Mark K. (1997, 2005, 2011). 'What is informal education?', *the encyclopaedia of informal education*. [<http://www.infed.org/i-intro.htm>. Retrieved: 16.05.2012].
- Richardson, Linda. Mary Wolfe. Principles and Practice of Informal Education: Learning Through Life. Routledge, 2001.
- Terminology of European Education and Training Policy. A selection of 100 key terms. 2004.
- The European Qualifications Framework for Lifelong Learning. Official Journal C 111, 6.5.2008.
- www.iii-bg.org. Фондация “Институт за информални иновации”.